

УДК 338.001.36

Кучер М.М.*кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський державний технічний університет***Джафаров Н.А.***студент
Дніпровського державного технічного університету***ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ****TENDENCIES OF INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті оцінено сучасні тенденції розвитку інвестиційних процесів в Україні та їх вплив на функціонування економіки країни в умовах рецесії. Визначено роль інвестиційної складової економічного розвитку країни. Розглянуто чинники впливу на інвестиційний клімат. На основі складеного переліку тенденцій розвитку інвестиційних процесів в Україні виокремлено позитивні та негативні напрями функціонування інвестиційної сфери. Представлено пропозиції щодо покращення інвестиційної привабливості України.

Ключові слова: інвестиції, економічний розвиток, інноваційно-інвестиційні процеси, іноземні інвестиції, інвестори, інвестиційний клімат, джерела фінансування інвестицій.

АННОТАЦИЯ

В статье оценены современные тенденции развития инвестиционных процессов в Украине и их влияние на функционирование экономики страны в условиях рецессии. Определена роль инвестиционной составляющей экономического развития страны. Рассмотрены факторы влияния на инвестиционный климат. На основе составленного перечня тенденций развития инвестиционных процессов в Украине выделены положительные и отрицательные направления функционирования инвестиционной сферы. Представлены предложения по улучшению инвестиционной привлекательности Украины.

Ключевые слова: инвестиции, экономическое развитие, инновационно-инвестиционные процессы, иностранные инвестиции, инвесторы, инвестиционный климат, источники финансирования инвестиций.

ANNOTATION

The article evaluated the current trends of investment processes development in Ukraine and its impact on the functioning of the economy in a recession. The role of the investment component in economic development. The factors of influence on the investment climate. On the basis of a list drawn up by trends development of investment processes in Ukraine highlighted the positive and negative directions of the investment sphere functioning. Presented proposals to improve the investment attractiveness of Ukraine.

Keywords: investment, economic development, innovation-investment processes, foreign investment, investors, investment climate, investment financing sources.

Постановка проблеми. В умовах недостатньо високих показників економічного розвитку України все більший акцент робиться на інвестиційну складову як засіб, що здатен забезпечити формування позитивної динаміки в економічних процесах. Ситуація економічного розвитку, яка склалась нині в Україні, є досить складною. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, є низька інвестиційна активність. З огляду на вищевикладене виникає необхідність оцінки

тенденцій розвитку інвестиційних процесів в Україні, їх впливу на розвиток економіки та розроблення пропозицій щодо покращення інвестиційної привабливості країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням різних аспектів інвестиційного розвитку та його впливу на розвиток економіки присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Найбільш відомими є Ф. Кене, Т. Ман, Д. Рікардо, А. Сміт, Дж. Стигер М. Портер, Й. Шумпетер, П. Самуельсон, О.Є. Ісаєва, В.М. Грідасов, С.В. Кривченко, І.М. Крупка, А.А. Пересада, Л.І. Симоненко, О.О. Удалих, Н.О. Татаренко, А.М. Поручник.

Мета статті полягає в узагальненні сучасних тенденцій розвитку інвестиційних процесів в Україні та оцінюванні впливу інвестицій на економічний розвиток в умовах рецесії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інвестиційна система України переживає не найкращі часи свого становлення та розвитку, що пов'язано перш за все з політичними подіями та постійними процесами перерозподілу сфер впливу. Внаслідок цього досить проблематичним вбачається створення цієї системи як системи організаційно-економічного забезпечення розвитку інноваційно-інвестиційних процесів на рівні держави, а також надання змоги системі розвиватися, поширюватися й ефективно працювати в умовах нестабільності ринку України.

Інвестиції торкаються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання загалом. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях.

Крім того, інвестиції дають змогу впровадити науково-технічні досягнення у виробництво і на цій основі забезпечувати зростання ВВП, продуктивності праці, реальних доходів на душу населення, а також вирішувати багато соціальних проблем. Дослідженнями встановлено пряму залежність між темпами зростання ВВП та інвестиціями, бо конкурентоспроможність і темпи розвитку підприємства визна-

чаються інвестиціями. Без них підприємство будь-якої форми власності приречене на банкрутство.

Слід зазначити, що в Україні довгий час виділялося недостатньо коштів на розширення виробництва. При цьому основна маса капітальних вкладень спрямовувалася на нове будівництво, що в результаті поглиблювало технологічну диференціацію виробництва в національній економіці загалом і в її галузях зокрема. Збільшувались інвестиції у позанормативне незавершене будівництво, невстановлене устаткування і товарно-матеріальні запаси. Усе це призвело до не виправданого перенапруження української економіки, де питома вага спрацювання діючих основних виробничих фондів є значно більшою порівняно з впровадженням нових [1].

Основним акумулятором позитивних зрушень в економічному розвитку держави має стати інвестиційна діяльність.

Для того щоб вийти з економічної кризи, державі потрібен прилив нової енергії для відновлення та подальшого розвитку економіки. Цим «енергетиком» з легкістю можуть стати інвестиції. Але для того щоб інвестор захотів вкласти в країну гроші, необхідно його зацікавити в цьому. Для цього й існує таке визначення, як інвестиційний клімат. Загалом інвестиційний клімат – це сукупність економічних правових, регуляторних, політичних та інших факторів, яка в результаті визначає ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання [2, с. 123].

Під час аналізу стану інвестиційного клімату необхідно враховувати чинники, які на нього впливають. Ці чинники відображені на рис. 1.

Оцінка тенденцій розвитку інвестиційного клімату в Україні дала змогу відокремити виявлені позитивні та негативні напрями функціонування інвестиційної сфери (рис. 2).

Аналіз переліку позитивних тенденцій показує, що вони з'явилися не завдяки виваженій державній політиці з підтримки й розвитку інноваційно-інвестиційних процесів, а завдяки саморегулюючим ринковим механізмам. На

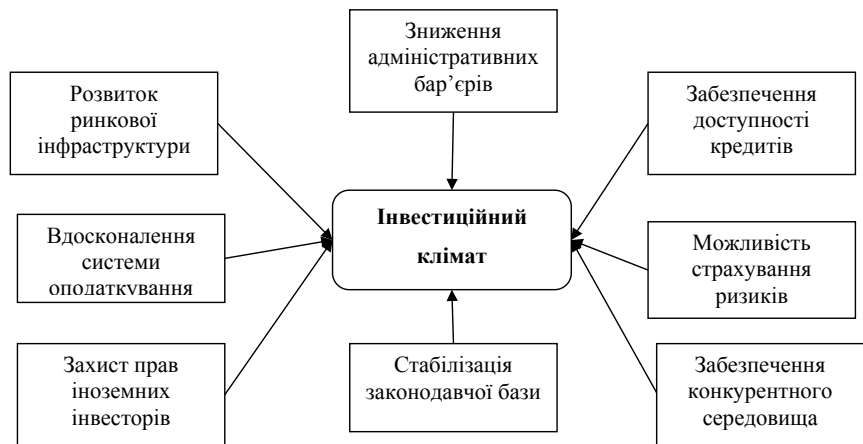

Рис. 1. Чинники впливу на інвестиційний клімат

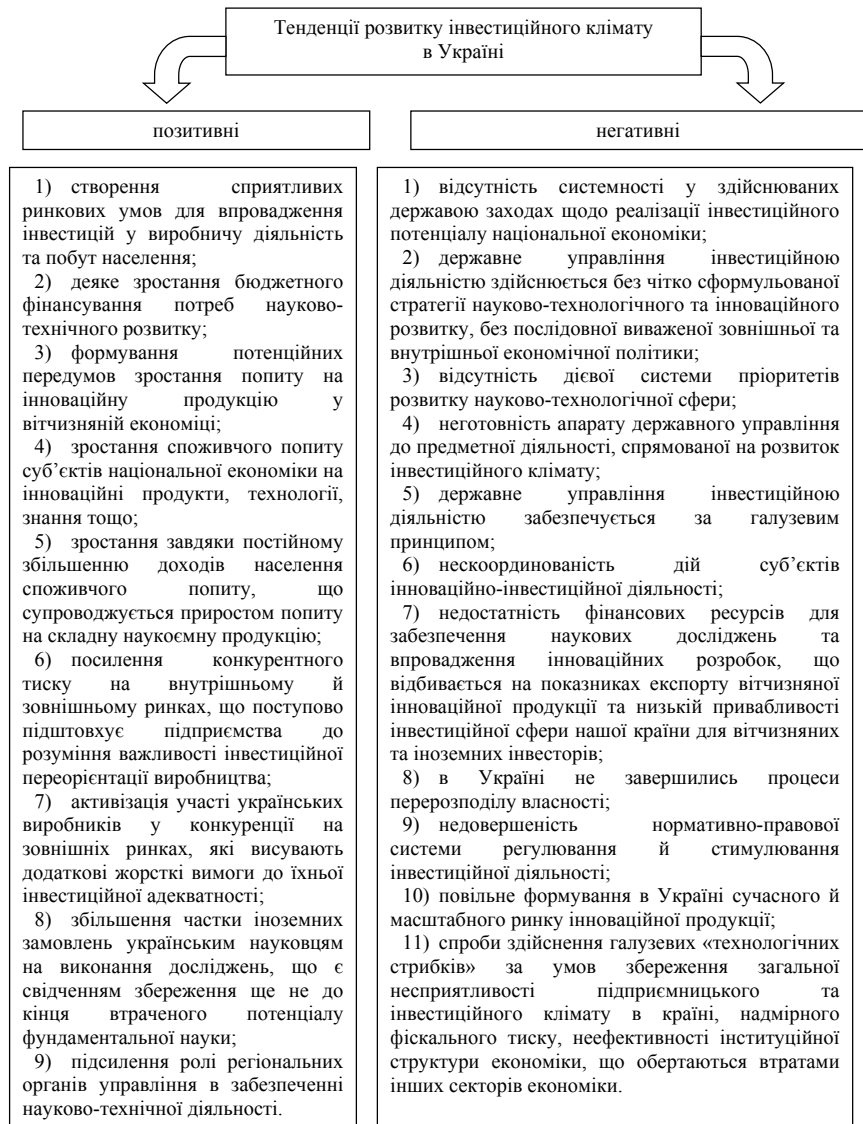

Рис. 2. Оцінка тенденцій розвитку інвестиційного клімату в Україні

жаль, держава в цьому процесі не має провідних позицій.

Саме відсутність тісної ефективної кооперації державних органів з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дає змогу розв'язувати наявні проблеми, але й сприяє породженню нових проблем. Це ще більше ускладнює ситуацію з забезпеченням розвитку інноваційних процесів в Україні.

Для України найпоширенішими формами інвестиційної діяльності є інвестиції в основний капітал. Обсяги залучення інвестицій в основний капітал в Україні на основі статистичних даних [4] представлено в табл. 1.

Таблиця 1
Динаміка капітальних інвестицій в Україні за 2010–2015 роки

Період (рік)	Капітальні інвестиції		
	всього, млн. грн.	темпи зміни, %	
		базисні	ланцюгові
2010	180 575,5	100	100
2011	241 286,0	133,6	133,6
2012	273 356,0	151,4	113,3
2013	249 873,4	193,8	91,4
2014*	219 419,9	121,5	62,7
2015*	273 116,4	151,2	124,5

* без урахування тимчасово окупованої території Автономної республіки Крим і м. Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції

Дані табл. 1 свідчать про те, що в Україні протягом 2010–2015 років спостерігається загальна тенденція до збільшення вкладення фінансових коштів в капітальні інвестиції. Так, за період з 2010 року по 2015 рік включно загальний обсяг капітальних інвестицій збільшився на 51,2%, але протягом перших чоти-

рьох років аналізу ці темпи були більш прискореними і склали 93,8%. Зниження темпів спостерігається в 2014 та 2015 роках, що насамперед пов'язано з нестабільною економічною та політичною обстановкою в країні.

Джерелами фінансування інвестицій в основний капітал виступають власні кошти підприємств та організацій, кошти державного та місцевих бюджетів, кредити банків та інші позики, кошти іноземних інвесторів та населення тощо. Динаміку структури джерел фінансування інвестицій в основний капітал за 2011–2015 роки представлено в табл. 2.

Аналізуючи вищевказані дані стосовно інвестиційного фінансування, можна зробити такі висновки:

- основним джерелом фінансування інвестицій є власні кошти підприємства, їх частка в загальній структурі перевищує 50% і має тенденцію до зростання;

- кредитні ресурси займають незначну частку в загальній сумі інвестицій і мають тенденцію до її зниження;

- частка державного фінансування інвестицій у 2014–2015 роках різко зменшилась: якщо в 2011 році державне фінансування інвестицій в рейтингу структури джерел фінансування посідало четверте місце, то в 2014 та в 2015 роках його позиції спустилися на останнє, сьоме, місце.

Залучення прямих іноземних інвестицій є ще одним важливим видом інвестиційної діяльності. Цей вид інвестицій можна представити як залучення та кредитування ресурсів зарубіжних корпорацій і фірм [5]. Це один із ефективних способів подолання економічної кризи на державному рівні та подальшого активного розвитку країни, тому доцільним є проведення аналізу динаміки та структури залучення іноземних інвестицій у національну економіку.

Таблиця 2
Динаміка структури джерел фінансування інвестицій в основний капітал

Джерела фінансування	Період аналізу (роки)									
	2011		2012		2013		2014*		2015*	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Всього, зокрема за рахунок:	241 286,0	100	273 256,0	100	249 873,4	100	219 419,9	100	273 116,4	100
коштів державного бюджету	17 376,7	7,2	16 288,3	6,0	6 174,9	2,5	2 738,7	1,3	6 919,5	2,5
коштів місцевих бюджетів	7 746,9	3,2	8 555,7	3,1	6 796,8	2,7	5 918,2	2,7	14 260,0	5,2
власних коштів підприємств та організацій	147 569,6	61,2	171 176,6	62,6	165 786,7	66,3	154 629,5	70,5	184 351,3	67,5
кредитів банків та інших позик	36 651,9	15,2	39 724,7	14,5	34 734,7	13,9	21 739,3	9,8	20 740,1	7,6
коштів іноземних інвесторів	5 038,9	2,1	4 904,3	1,8	4 271,3	1,7	5 639,8	2,6	8 185,4	3,0
коштів населення на будівництво житла	17 589,2	7,3	22 575,5	8,3	24 072,3	9,6	22 064,2	10,1	31 985,4	11,6
інших джерел	9 312,8	3,8	10 030,9	3,7	8 036,7	3,3	6 690,2	3,0	6 674,7	2,6

* без урахування тимчасово окупованої території Автономної республіки Крим і м. Севастополя, а також частини зони проведення антитерористичної операції

В табл. 3 представлено динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну з виділенням основних країн-інвесторів.

Як показали проведені дослідження, політична й економічна нестабільність протягом 2014–2015 років в Україні призвела до скорочення іноземних інвестицій, але склад основних п'яти країн-інвесторів, до яких входять Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація та Австрія, не змінюється. Варто зазначити, що значна частина інвестицій із Кіпру не є в прямому сенсі іноземною, оскільки це, як правило, кошти вітчизняних бізнесменів.

Згідно з прогнозами фінансових аналітиків у період 2016–2025 років Україна може розраховувати на мінімальні обсяги інвестицій. Зокрема, А.В. Гайдуцький [5] таку ситуацію пояснює тим, що:

- по-перше, у США завдяки відкриттю покладів дешевого сланцевого газу знову стає вигідно відкривати виробництва і складальні цехи, що сприятиме зростанню прямих інвестицій у країну до 300–400 млрд. дол. США на рік;

- по-друге, у Китаї влада планує перейти від кількісного зростання економіки до якісного, що призведе до щорічного припливу інвестицій обсягом 200–250 млрд. дол. США;

- по-третє, у ЄС завдяки створенню Фонду стратегічних інвестицій планується залучити майже 400 млрд. дол. США прямих інвестицій.

Також варто звернути увагу на те, що ряд міжнародних організацій важливими чинниками непривабливості інвестування в Україну вважає недосконалість законодавства, високий рівень корупції, а також слабкість регуляторного середовища. На думку багатьох потенційних інвесторів, інвестиційна діяльність в Україні є ризикованою, що обумовлено падінням вихідних макроекономічних параметрів розвитку економіки, зниженням курсу національної валюти, збільшенням зовнішнього боргу та інфляції, зниженням рівня рентабельності діючого виробництва, падінням реальних грошових доходів населення, зменшенням обсягів інвестиційних ресурсів, недосконалістю господарським механізмом і наявністю значної частки тіньової економіки.

Хоча інвестиційна діяльність в Україні регулюється спеціалізованими законами (зокрема, Законами «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій в Україні»), представлена в положеннях відповідних кодексів (Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України), розглядається в інших нормативно-правових актах, необхідність опрацювання великої кількості правових документів є суттєвою перепоною на шляху до її практичної активізації.

Висновки. Дослідивши тенденції розвитку інвестиційних процесів в Україні та їх вплив на функціонування економіки в сучасних умовах, а також вивчивши думки фінансових аналітиків щодо проблем інвестування та нормативно-правову базу з регулювання інвестиційної діяльності, можна зробити висновок про те, що, хоча Україна є досить привабливою для залучення інвестицій, інвестиційний клімат в країні залишається несприятливим. У зв'язку з цим необхідно:

- в умовах недостатньо високих показників економічного розвитку України все більший акцент робити на інвестиційну складову як засіб, що здатен забезпечити формування позитивної динаміки в економічних процесах;

- на державному рівні вдосконалити нормативно-правову базу з питань регулювання інвестиційного розвитку;

- створити дієвий механізм протидії корупції;

- сприяти розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності;

- забезпечити доступність та вдосконалити систему розкриття інформації про інвестиційний ринок країни;

- не абсолютизуючи роль та значення іноземних капіталовкладень, враховувати конфлікт інтересів під час залучення іноземних інвестицій та створювати умови для активізації вітчизняного інвестора;

- розробити систему державної інвестиційної політики, основними завданнями якої мають стати створення прозорого та зрозумілого правового поля, розроблення регіональних програм стимулювання приватних вітчизняних та іноземних інвестицій на базі виявлених у

Таблиця 3

Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну

	Періоди аналізу, роки									
	2011		2012		2013		2014		2015	
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%	млн. дол.	%
Усього	49362,3	100	54462,4	100	58156,9	100	45916,0	100	43371,4	100
Кіпр	12645,5	25,6	17275,0	31,7	19035,9	32,7	13710,6	29,9	11744,9	27,1
Німеччина	7386,4	15,0	5317,5	9,8	6291,8	10,8	5720,5	12,5	5414,3	12,5
Нідерланди	4822,8	9,8	5168,6	9,5	5561,5	9,6	5111,5	11,1	5610,7	12,9
Російська Федерація	3594,5	7,3	3785,8	7,0	4287,4	7,4	2724,3	5,9	3392,1	7,8
Австрія	3423,1	7,3	3401,4	6,2	3257,5	5,6	2526,4	5,5	2402,4	5,5

Примітка: для проведення аналізу використано матеріали [6]

регіонах потреб і можливостей з урахуванням місцевих умов і накопиченого досвіду в сфері інвестиційного співробітництва, розвиток співробітництва України з провідними міжнародними фінансовими організаціями, формування привабливого іміджу країни на світових ринках капіталів. При цьому закордонний досвід у галузі інвестування в Україні слід застосовувати з урахуванням специфічних національних особливостей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жувагіна І.О. Інвестиції та економіка України / І.О. Жувагіна // Сучасний соціокультурний простір 2016 : мат. XIII Міжнар. наук. інтернет-конференції (15–17 вересня 2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/zhuvagina-io-investitsiyi-ta-ekonomika-ukrayini>.
2. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / М.П. Денисенко. – К. : Алерта, 2003. – 338 с.
3. Шляга О.В. Тенденції розвитку інноваційних процесів в Україні та їх вплив на функціонування економіки в сучасних умовах / О.В. Шляга // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 3 (17). – С. 39–44.
4. Державне агентство України з інвестицій та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/index>.
5. Гайдуцький А.В. Не за крихти. Україні потрібна якісно нова стратегія залучення іноземного капіталу / А.В. Гайдуцький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/finances/ne-za-krihti-ukrayini-potribna-yakisno-novastrategiya-zaluchennya-inozemnogo-kapitalu.html>.
6. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ/zd/ivu/ivu_u/ivu0412.html.